

RAZPRAVE

VOJNE V AFRIKI – AFRIŠKI VSAKDAN

AVTOR

dr. Vladimir Prebilič

Katedra za obramboslovje, Oddelek za politologijo, Fakulteta za družbene vede, Kardeljeva ploščad 5, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
vladimir.prebiloc@fdv.uni-lj.si

UDK: 32(6)

COBISS: 1.02

IZVLEČEK

Vojne v Afriki – afriški vsakdan

Afriška celina se že desetletja srečuje s številnimi težavami: nenehno in veliko pomanjkanje zadostnih količin hrane, pitne vode, prisotnost številnih nalezljivih bolezni, nizka stopnja gospodarske razvitosti, veliko kolonialno breme, globalne spremembe podnebnih razmer in podobno. Že tako siromašne predele sveta dodatno bremenijo vojne. Po dekolonizaciji se je razvijal prav poseben način afriškega vojskovanja, ki temelji na nizki intenziteti, majhnem številu neposrednih smrtnih žrtev ter premišljenem in dodatnem siromašenju obsežnih območij, katerih prebivalci so potisnjeni pod rob preživetja. Te oblike vojskovanja prištevamo med notranjedoržavne in največkrat izhajajo iz etničnih razlik. V reševanje afriških sporov se vključujejo številne mednarodne organizacije: OZN, ECOWAS in AU. Vsi želijo doseči trajen mir in zagotoviti gospodarski razvoj, pa vendar se z vzroki in odpravljanjem konfliktov ukvarjajo premalo intenzivno.

KLJUČNE BESEDE

Afrika, notranjedoržavna vojna, dekolonizacija, reševanje konfliktov, mednarodne organizacije

ABSTRACT

Wars in Africa – African everyday

The African continent has been faced with all manner of problems for several decades: constant lack of food and potable water, presence of different infectious diseases, absence of medical systems and appropriate help, extremely low economic development, huge colonial burden, global climate changes, etc. However, the already hard life in the poorest parts of Africa is additionally affected by the absence of peace. After decolonization, carried out by the UN, a very special form of African warfare has developed. Armed engagements are not very intensive and normally do not directly cause numerous casualties. They lead to the well-thought and strategically coordinated operations whose main goal is to deteriorate even the poorest living conditions. Such intrastate ways of warfare are based on ethnical differences. Nowadays more and more international organizations like UN, ECOWAS, AU are involved in the conflict prevention and conflict management in Africa. They all want to achieve long-lasting peace and make economic development of the African continent possible. Thus, the main reasons for the previous and still lasting conflicts have not been properly researched and eliminated.

KEY WORDS

Africa, intrastate war, decolonization, conflict resolution, international organizations

Uredništvo je prispevek prejelo 29. avgusta 2005.

1 Uvod

Afrika je politično skrajno nestabilna celina. V predkolonizacijskem obdobju je bil, vsaj v podsa-harskem delu celine, mir največkrat v rokah plemenskih poveljnikov, kolonizacija pa je sprožila velik preskok. Ljudstva, ki so si v veliki meri sama oblikovala prihodnost, so bila postavljena v podrejeni položaj. Mir je postal v veliki meri odvisen od kolonizatorjev. Notranje, plemenske vojne so postopoma zamenjevale vojne med kolonizatorji, ki so za medsebojne boje uporabljale tudi afriška plemena. Prav ta kolonizacijska epizoda afriške celine je bistveno vplivala na razvoj konfliktov, ki so in bodo tudi v prihodnje pretresali Afriko. Razlogi so v izjemno globoki zakoreninjenosti kolonizatorskih kultur, ki so svoj zenit dosegle v dobi imperializma. Kolonialisti so namreč še vedno prepričani, da Afriki ponu-jajo samo tisto, kar v resnici potrebuje. Oblikoval se je posebni paternalizem, ki so ga sprejemali tudi sami Afričani, saj se je večina dekolonizacijskih državnikov izobrazevala na evropskih univerzah. Deko-lonizacijo je spremljal bolj ali manj jasno definiran vzorec neokolonializma, ki je temeljil na nadzoru ekonomskega presežka oziroma njegovem odlivu in izvozu. Dekolonizacija Afrike se je sicer začela že ob koncu 2. svetovne vojne, dejansko pa se je začela s tako imenovano afriško renesanso ob koncu devet-desetih let 20. stoletja (Brumen in Jeffs 2001, 8). Ob vedno bolj krvavih spopadih v Afriki se Zahod sprašuje, kdo bo aktivno zagotavljal mir in varnost: različne (neafriške) mednarodne organizacije, nek-danje kolonizatorke, ali pa kar Afrika sama, saj so številne negativne izkušnje pri reševanju konfliktov mednarodno skupnost in posamezne države oddaljile od aktivnejše vloge pri njihovem reševanju. Ob vsem tem ostaja paradoks, da velika rudna bogastva tega območja ne rešujejo in ne zmanjšujejo vses-plošne revščine Afričanov, ampak celo povzročajo meddržavne in še bolj notranje vojne, vojne med državljani iste države. Za afriške vojne se izraz *intrastate wars* 'notranje vojne', ki je pomensko širši od izraza državljanska vojna, uporablja vse pogosteje. Državljska vojna je le vrst vojne med različni-mi skupinami znotraj države (Sruk 1995, 362), ko se spopadajo narodi v večnacionalni državi ali leve in desne sile ob ekstremni politični polarizaciji v državi. Pri notranjih vojnah pa je število oboroženih skupin veliko in težko določljivo. Giddens (1985, 54) državljansko vojno pojmuje skrajno tehnicistič-no kot konflikt med političnimi enotami, v katerem posamezniki sodelujejo toliko časa, dokler se odrekajo svojemu civilnemu statusu.

Z ilegalnim izkopavanjem diamantov si je paravojaško in revolucionarno gibanje UNITA v Angoli zagotovilo stalen vir dohodka za boj proti oblastem. Oboroženi spopadi, ki so zahtevali prek 200.000 žrtev, so temeljili na ilegalni trgovini z diamanti, od katere je UNITA med letoma 1992 in 1998 zaslužila 3,72 mili-jarde USD. Zaradi obsežnosti trgovanja je Varnostni svet OZN leta 1993 sprejel resolucijo številka 864, s katero je prepovedal vsakršno trgovanje z diamanti iz Angole, ki nimajo uradnega žiga angolskih oblasti, in izvoz kakršnega koli rudarskega orodja v Angolo. Podobno je mogoče dokazati paradigmo o dispa-ratni menjavi v državljanski vojni v zahodnoafriški državi Sierra Leone (Hirsch 2001, 87), kjer zaradi večdesetletnih vojn že nekaj generacij sploh ne pozna miru in je vojna postala način njihovega življenja.

2 Notranje vojne v svetu in Afriki

Od konca 2. svetovne vojne do razpada Sovjetske zveze je v predelih med blokoma potekalo 172 vojn. V povprečju je bilo v vsakem desetletju po 34 vojn, največ med letoma 1955 in 1984. Njihova značilnost je bila, da so se odvijale predvsem na ozemlju držav tretjega sveta ob procesu dekolonizacije in vpletenosti razvitih držav, ki pa se zmanjšuje. V petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja so bile razvite države vpletene v 38 % oziroma 45 % vojn, po končani dekolonizaciji v naslednjih desetletjih pa 13 %, 14 % in 11 %. S padanjem vpletenosti razvitih držav je naraščal delež notranjih vojn brez zunanjega posredovanja, in sicer po zaporednih desetletjih: 59 %, 45 %, 76 %, 57 % in 79 %. Večina notranjih vojn se je odvijala na afriških tleh. V vseh 107 notranjih vojnah v obdobju bipolarne delitve sveta je bilo ubi-tih 10.534.000 ljudi ali skoraj sto tisoč ljudi na vojno. V 59 % vseh primerov je zmagala vlada, v 17 %

opozicija, 24 % vojn pa se je končalo s statusom quo. Danes lahko devet desetih vseh vojn označimo za notranje in so povezane s stopnjo revščine v posamezni državi, vojskujoče strani pa se razlikujejo glede na etnična, verska in politična prepričanja. Večina žrtev ne umre zaradi uporabe sodobnih orožij, ampak zaradi navadnega, konvencionalnega strelnega orožja, min in improviziranih orožij. Med žrtvami prevladuje civilno prebivalstvo, saj spopadene strani največkrat ne spoštujejo mednarodnega vojnega in humanitarnega prava ter vedno pogosteje uporabljajo metode in sredstva nekonvencionalnega vojskovanja s poudarkom na atentatih, sabotažah, diverzijah, napadih na cilje, prepovedane po mednarodnem pravu. Notranji spopadi so danes dolgi povprečno 140 mesecev, meddržavni pa le 60. Med letoma 1989 in 1996 se je v Afriki zvrstilo 82 vojn, večina notranjih (Žabkar 2004, 433), ki so vzele prek 8 milijonov življenj. Morda je še bolj zaskrbljujoče dejstvo, da je podsaharska Afrika povečala obrambne izdatke za 42 % in število vojakov za 48 % (Žabkar 2004, 431), kar je sploh največ na svetu, ki je v istem obdobju zmanjšal izdatke za 38 % in število vojakov za 18 %.

3 Vzroki vojn v Afriki

Prelomni dogodki v Afriki so bili dekolonizacija, postopno osamosvajanje ter dokončno oblikovanje držav. Že med dekolonizacijo so se pojavile prve »sodobne« vojne, ki so jih začeli in vodili Afričani sami. Chapman in Baker (1992, 8–11) kot temeljni razlog za začetek spopadov v Afriki izpostavljata nejasno definirane srednjeročne in dolgoročne cilje držav. Kratkoročni cilj afriških držav je bila neodvisnost, kar je v resnici daljši proces, saj je politična neodvisnost tesno povezana z oblikovanjem administrativnega aparata, političnih elit in struktur, ki so sposobne izvajati oblast v samostojni državi, in utrjevanjem gospodarske samostojnosti, ki omogoča preživetje vladi. Prav gospodarstvu so nove afriške države posvečale premalo pozornosti. Pri težkem vzpostavljanju politične neodvisnosti afriških držav je bila pomembna nizka stopnja politične kulture. Prav (politična) nerazvitost je pomembno povezana z vlogo oboroženih sil v državi (Huntington 1993, 160–164): v nerazvitih družbah je vojska progresivna sila, z razvojem družbe pa postaja vse bolj konzervativna in reakcionarna, kar se kaže tudi pri čezmerni uporabi sile pri reševanju družbenih problemov oziroma izvajanju policijskih nalog.

Pomemben razlog za vojne v Afriki je tudi lahka dostopnost do orožja, kar je pogosto ostanek obdobja kolonizacije in bipolarne razdelitve sveta. Države kolonizatorke so s privilegiranjem določene, običajno manj številne etnične skupine vzdrževale oblast v svojih kolonijah, predvsem s finančno pomočjo in zagotavljanjem vojaške infrastrukture (Cooper 2005, 231), ob dekolonializaciji pa se je nadzor nad orožjem zmanjševal, nezadovoljstvo zatiranih večalo in posamezne etnične skupine so v nastajajoči samostojni državi oblikovale različne paravojaške skupine, katerih prednostna naloga je bil boj za kratene pravice. Pogosto so nekdanje kolonizatorke sodelovale pri vzpostavljanju novih političnih struktur, tudi z umazanimi vojnami oziroma podpiranjem uporniških skupin, in si zagotavljale posredni vpliv. V večini afriških, predvsem podsaharskih držav sta se oblikovali vsaj dve opciji, ki si poskušata zagotoviti oblast v državi, njuno izmenjavanje na oblasti pa praviloma vodi v vojne. Demokratičnim oblikam, na primer volitvam, se manjšinska stran izogiba in zmago vidi le v oboroženem spopadu. Vladajoča elita tako ne sloni na legalnih in legitimnih temeljih, zato je lahko stalna tarča nasprotne strani. Takšna politika sčasoma vodi v legitimizacijo nasilnega prevzemanja oblasti in oddaljevanje demokracije. Legitimnost nasilja razvrednoti vsebino človekovih pravic in s tem človekovega življenja, kar se pogosto sklene z najbolj krvavimi zločini, mobilizacijo, vključevanje otrok v vojsko in končno genocidom, kot se je zgodil v Ruandi leta 1994 in terjal skoraj milijon žrtev (Polman 2004, 41). Genocid je posebno hud zločin, ki obsega uboje ter težje poškodbe fizične ali mentalne integritete članov nacionalne, etnične ali verske skupine, namerano izpostavljanje skupine takim življenjskim razmeram, ki naj pripeljejo do njenega popolnega ali delnega fizičnega uničenja, ukrepe za preprečevanje rojevanja otrok in premeščanje otrok iz ene skupine v drugo – vse to z namenom, da se popolnoma ali delno uniči določena nacionalna, etnična, rasna ali religiozna skupina (Jogan 1997, 31–32). Konvencijo o preprečevanju in kaznovanju hudodelstva genocida je do

marca 2001 ratificiralo že 132 držav, kar je dovolj, da je postala sestavni del mednarodnega vojnega in humanitarnega prava po vsem svetu.

Kolonizacija in dekolonizacija sta neposredno negativno vplivali na razmejitev med novimi državami. Kolonizatorke so poskušale zasesti čim obširnejša območja, pri tem pa niso upoštevale lokalnega prebivalstva in njihovega mnenja. Podobno je bilo tudi pri njihovem umiku. Young (1994, 182–196) opozarja, da je bila dekolonizacija izvedena le delno, saj so kolonizatorke ob umiku obdržale gospodarske, vojaške in druge strokovne svetovalce, ki ponekod še vedno pomagajo političnim elitam in tako ohranjajo svoj vpliv. Kolonialne meje so največkrat umetno razdeljevale etnične skupine ter ustvarjale napetosti na obeh straneh meja in notranje neravnovesje moči, nekateri temeljni življenjski viri pa so za posamezne skupine postali nedostopni. Številne notranje vojne so se zato razširile v meddržavne vojne. De Waal (2004, 5–18) v analizi spopadov in vojn v Afriki ponuja izhodišče samogeneriranja vojne. Od šestnajstih primerov notranjedržavnih vojn v Afriki med letoma 1989 in 1999 je ugotovil, da so se kar v petnajstih razširile na sosednje države. Migriranje spopadov med državami pospešujejo majhna legitimnost in legalnost oblasti v državi, vsestransko pomanjkanje različnih virov, slabo razvit in organiziran varnostni sistem ter slab nadzor državnega ozemlja in mej.

Problem stalnosti vojn v afriških državah lahko pojasnimo s paradigmo negativnega miru. Premirje oziroma mir med sprtimi stranmi je namreč dosežen zaradi trenutne slabosti ene izmed sprtih strani ali je vsiljen (Tadić 1987, 106–109). Upoštevati je treba tudi značilnosti gverilskega bojevanja različnih uporniških skupin in drugih paravojaških enot, ki največkrat temeljijo na kultu osebnosti poveljnika ali vodje, ki v vojni lažje koordinira največkrat izjemno partikularno naravnane skupine kot v miru. V mirnem obdobju je težko uresničiti sorazmerno velike želje vseh sodelujočih skupin, ki so pogosto prepričane, da bi z nadaljevanjem spopadov dosegle več. Podpisi različnih mirovnih sporazumov so pogosto možnost za konsolidacijo ene ali druge strani ali za mobilizacijo in priprave na nadaljnje spopade. Tako se vojne v afriških državah pojavljajo v različnih obdobjih, a v spopadih največkrat sodelujejo iste sprte strani.

Analize demografov Cincotte in Engelmana (Cincotta in Engelman 2003, 23–44) kot razlog za spopade v Afriki izpostavljajo predvsem demografski vidik, ki sta ga pojasnila s tako imenovanimi stresnimi faktorji, med katere prištevata predvsem štiri:

- starostno in spolno sestavo prebivalstva (Demografske analize so potrdile neposredno povezanost med deležem mladega prebivalstva, življenjskim standardom in pojavljanjem državljanskih vojn. Najbolj pomemben je delež mladega moškega prebivalstva v starosti med 15 in 29 let, ki je v državah v razvoju najbolj izpostavljen brezposelnosti, hkrati pa najbolj stremi k lastni samostojnosti, verificiranju lastne identitete, določevanju svojega mesta v socialni hierarhiji posamezne družbe ter končno k oblikovanju lastne družine. Sociološke raziskave ugotavljajo, da je kar 90 % vseh aretacij zaradi umora v tej starostni skupini moškega prebivalstva. Možnost državljanske vojne naj bi bila v državah z več kot 40 % prebivalstva v starostni skupini med 19 in 29 let kar 2,3-krat večja kot v vseh ostalih državah.);
- (pre)hitro urbanizacijo (Urbano prebivalstva držav v razvoju se je izjemno hitro povečalo. Leta 1950 je v mestih živelo 300 milijonov prebivalcev, leta 2003 že več kot 2 milijardi. Mesta privlačijo predvsem mlado prebivalstvo, ki je lahko generator konfliktov. Države z letno rastjo urbanega prebivalstva nad 4 % naj bi se srečevale z dvakrat večjo verjetnostjo državljanske vojne.);
- pomanjkanje obdelovalnih površin in pitne vode (Demografi ta dejavnik zaradi možnosti trgovine pogosto zapostavljajo, v državah z majhno proizvodnjo in tržno menjavo pa je vendarle pomemben. Države z manj kot 0,07 ha in manj kot 1000 m³ vode na človeka letno naj bi bile 1,5-krat bolj izpostavljene verjetnosti državljanske vojne, kot tiste, ki tovrstnih naravnih omejitev nimajo.);
- razširjenost AIDS-a in visoko stopnjo infantilne mortalitete (V obeh primerih je najbolj prizadeta reproduktivna in produktivna prebivalstvena skupina določene države. Države z najvišjo stopnjo obolelih za AIDS-om (Bocvana, Zimbabve, Namibija, Zambija, Južna Afrika, Lesoto in Svazi) letno izgubijo od 10 do 18 % najbolj vitalnega dela prebivalstva. Gospodarsko razvite države izgubijo okoli 1 % za delo sposobnega prebivalstva vsakih 5 let, države v dolgoletnih državljanskih vojnah, na primer Sudan,

pa so izgubile okoli 4 % za delo sposobnega prebivalstva, zaradi česar je na primer Južna Afrika uvedla tako imenovani AIDS davek, ki zagotavlja poplačilo velike odsotnosti z dela zaradi zdravljenja, bistveno večjega števila dražjih zdravstvenih posegov in večjega števila pogrebov. Ta dejavnik deluje zelo destabilizacijsko, saj neposredno siromaši državo in povečuje socialne razlike, saj so z AIDS-om okužene točno določene skupine prebivalstva posamezne države (Cincotta in Engelman 2003, 63.).

4 Značilnosti spopadov v Afriki

Makiavelizacija spopadov na afriški celini vodi v popolno izčrpavanje držav. Najbolj sta prizadeta poljedelstvo in živinoreja. Zaradi financiranja vojn so države začele z izčrpavanjem naravnih virov, kot so nafta, drago kamenje, barvne kovine in les, zato analize gospodarskih razmer v afriških državah, kjer divja državljanska vojna, kažejo na gospodarsko rast. Ob tem se zastavlja paradoksalno vprašanje: ali je mogoče pričakovati razvoj demokracije v državah z velikim rudnim bogastvom? Prav ironično je, da so prebivalci podsaharskih držav žrtve svojih naravnih virov.

Za afriške spopade in notranje vojne so značilne številne paravojaške skupine oziroma tako imenovane osvobodilne fronte, ki jih organizirajo posamezne etnične skupine ali nezadovoljna politična opozicija. Vsem enotam je skupno, da jih po klasifikaciji mednarodnega vojnega in humanitarnega prava težko razvrstimo v skupino organiziranih vojaških enot oziroma vojsk, saj njihova organiziranost ne temelji vedno na strogi hierarhiji, enostarešinstvu in jasni subordinaciji, ne poznajo enotnega povečevanja, enotnih uniform in enotnih insignij, najpomembnejše pa je, da praviloma ne spoštujejo določil mednarodnega vojnega in humanitarnega prava (Clapham 1998, 9–11). Takšne enote združujejo zelo omejeni in posamični interesi, na čelu katerih je praviloma tako imenovani gospodar vojne, *warlord*. Pri gverilskem načinu bojevanja ne izbirajo sredstev za doseg ciljev. Celo več: pogosto napadajo prav tiste cilje, ki jih ščitijo Ženevske konvencije. Zato se število žrtev med civilnim prebivalstvom nenehno povečuje, begunci in notranje razseljene osebe pa postajajo sredstvo za doseg ciljev, destabilizacija notranjedinjdržavne regije, države ali celo sosednje države (Reno 1999, 96–105). Brutalnost notranjih vojn potrjuje podatek, da večina ljudi v Afriki ne umre v spopadu, temveč so žrtve različnih brutalnih metod množičnih usmrtitev; v genocidu v Ruandi je bila večina Tutsijev pobita z mačetami (Žabkar 2004, 402–407).

Med razlogi, da je toliko primerov nespoštovanja mednarodnega vojnega in humanitarnega prava prav v Afriki, De Waal (2004: 202–203) posebej izpostavi nizko stopnjo politične kulture ter nezmožnost političnega sistema, da vzpostavi civilni nadzor nad oboroženimi silami ter da se izvajajo in uveljavljajo najbolj temeljna mednarodna določila, med katerimi so prav Ženevske konvencije in dopolnilna protokola. Vsaj deloma lahko odgovornost za takšno stanje pripišemo tudi vojaškemu sistemu, ki je v številnih državah šele v nastajanju in še ni izdelal vojaškega kodeksa, torej notranjih meril vedenja vojakov. De Waal ugotavlja (2004, 202), da je za to odgovorna tudi mednarodna skupnost, ki v Afriki sprejema nižje norme in merila na področju mednarodnega vojnega in humanitarnega prava, hkrati pa ga ni sposobna s prisilo uveljaviti.

5 Vloga mednarodnih organizacij pri reševanju konfliktov v Afriki

Pri reševanju sporov v Afriki so najaktivnejše tri mednarodne organizacije:

- Organizacija združenih narodov (OZN),
- Gospodarska skupnost zahodnoafriških držav (ECOWAS, *Economic Community of West African States*) in
- Afriška unija (AU).

V šestdesetih letih 20. stoletja se je tudi s pomočjo velikega angažiranja OZN začel postopek dekolonizacije. Ob ustanovitvi OZN leta 1945 je 750 milijonov ali tretjina svetovnega prebivalstva živela na kolonialnih ozemljih. Danes v kolonijah živita le še 2 milijona ljudi. OZN je v devetem poglavju svoje

Ustanovne listine v 73. in 74. členu predvidel postopek dekolonizacije in v dvanajstem poglavju oblikoval Mednarodni skrbniški sistem, ki je 80 kolonijam omogočil pridobitev samostojnosti. Zadnje območje, ki si je tudi prek Skrbniškega sveta OZN zagotovilo neodvisnost, je Vzhodni Timor. Neodvisen je postal maja 2004 in prav takrat tudi član OZN. Skrbniški svet je opredeljen od 86. do 91. člena trinajstega poglavja, njegova naloga pa je omogočiti nekdanjim kolonijam in drugim nesamostojnim ozemljem, da s pomočjo OZN legitimno in legalno dosežejo samostojnost in neodvisnost. Da bi pospešili proces dekolonizacije, je Generalna skupščina OZN že leta 1960 sprejela Deklaracijo o dodeljevanju neodvisnosti kolonijam, ki je postala znana pod imenom Deklaracija o dekolonizaciji. Temeljila je na dejstvu, da imajo vsi ljudje pravico do samoodločbe (Med mrežje 3).

Kljub temu je OZN pri reševanju sporov naletel na nekatere skrajno slabe izkušnje, med katerimi izstopa mirovna misija v Somaliji (UNSOM I in II). Intervencija OZN v Somaliji je prva v zgodovini, pri kateri je Varnostni svet OZN avtoriziral njen mandat v skladu s sedmim poglavjem Ustanovne listine izključno zaradi humanitarnih razlogov. Popoln razpad države Somalije je bil posledica odstranitve diktatorskega režima Siada Barreja leta 1991. Sledila je državljanska vojna med »zmagovalci«, ki naj bi določila novega voditelja Somalije. V tej državljanski vojni je ob sistematičnem pustošenju celotne države umrlo več kot 650.000 ljudi. OZN je najprej organiziral humanitarno pomoč državljanom, ki pa jih zaradi vojne ni dosegla. Zato je Varnostni svet OZN sprejel resolucijo številka 794, s katero se je odločil za vojaško intervencijo s 3500 vojaki in uporabo vseh razpoložljivih sredstev za vzpostavitev varnega okolja, ki naj bi omogočalo izvajanje učinkovite humanitarne pomoči. To je bil prelomni trenutek v zgodovini odločanja Varnostnega sveta OZN, saj je bila odločitev sprejeta soglasno in je temeljila izključno na humanitarni konotaciji (Wheeler 2001, 174–186). Tako je bil humanitarni imperativ prvič legaliziran in legitimiziran kot temeljni razlog za uporabo sile v suvereni državi. Žal se je humanitarna intervencija, imenovana Vrnimo upanje (*Restore hope*), v veliki meri spremenila v pravo humanitarno vojno. Ta izkušnja OZN je bistveno vplivala na nadaljnje sprejemanje resolucij, predvsem pri uporabi določil sedmega poglavja Ustanovne listine OZN. Mandati misij so postali bolj »previdni« ter vsebinsko in ozemeljsko bolj omejeni. Predvsem stalne članice Varnostnega sveta OZN so bile pri sodelovanju v misijah in vsiljevanju miru še posebej zadržane.

Še bolj pomembna je bila izkušnja ZDA. Ameriška administracija se je za sodelovanje v misijah vsiljevanja miru odločala bistveno bolj previdno, kar je posredno omogočilo genocid v Ruandi (Macqueen 2002, 67). Vprašanje pa je, ali bi lahko OZN odigrala bolj pomembno vlogo ter vsaj zmanjšala število žrtev pokola oziroma preprečila genocid v Ruandi. ZDA so prve poboje označile za obrobne spopade, pa tudi ko je bilo zaradi boljšega medijskega poročanja povsem jasno, da se v Ruandi odvija genocid, so predvsem tako imenovane zahodne vlade negirale genocid in se zatekle v konsistentno zavračanje genocidne terminologije. Pripadniki mirovne misije UNAMIR, ki so bili nameščeni v Ruandi že pred izbruhom konflikta z resolucijo Varnostnega sveta OZN številka 912, niso imeli nikakršne pravne podlage za aktivnejše posredovanje v spopade, poleg tega pa so sami postali tarča napadalcev, saj so bili brez vojaških sredstev za bojno delovanje (Lešnjak-Turšič 2004, 49–55). Poznejše analize so potrdile, da bi zgolj 5000 vojakov z vso logistično podporo in mandatom vojaške intervencije lahko preprečilo pomor 500.000 civilistov v Ruandi. ZDA so prav zaradi predhodne izkušnje v Somaliji ostale v celoti le opazovalec, saj Clintonova administracija ni bila pripravljena tvegati »humanitarne avanture«.

Pri reševanju afriških sporov je pomembna tudi regionalna organizacija ECOWAS, ki jo je oblikovalo 16 zahodnoafriških držav leta 1975. Do zdaj je iz organizacije izstopila le Mavretanija leta 2002, tako da danes ECOWAS združuje 15 držav članic (Benin, Burkina Faso, Zelenortske otoki, Slonokoščena Obala, Gambija, Gvineja, Gvineja Bissau, Liberija, Mali, Niger, Nigerija, Senegal, Sierra Leone in Togo) z 215 milijonov prebivalcev. Uradni jeziki organizacije so angleški, francoski, portugalski in arabski. Osnovni namen organizacije je doseganje ekonomske integracije ter postopno oblikovanje enotne ekonomske zahodnoafriške cone. V nadaljnjem delovanju organizacije so postali pomembni tudi nekateri drugi aspekti sodelovanja držav članic, predvsem sociopolitični (Med mrežje 1). Že dve leti po ustanovitvi organizacije so se predsedniki držav članic na vrhunskem srečanju dogovorili o podpisu varnostnega pakta, ki je temeljil na medsebojnem nenapadanju, vladavini demokracije in prava. Pakt

je stopil v veljavo leta 1986, ko so ga ratificirale vse članice. Dodatno so članice sprejele še dva dopolnilna protokola leta 1978 in 1981, ki sta dokončno uveljavila medsebojno spoštovanje in nevmešavanje v notranje zadeve posamezne države članice; oblikovan je bil tudi regionalni mehanizem za medsebojno pomoč pri obrambnih vprašanjih. Predvsem drugi protokol je pomenil velik napredek pri vodenju varnostne politike zahodnoafriškega območja, saj je predvideval poseg organizacije v notranje državne konflikte, če je organizacija zaznala večjo grožnjo za mir in varnost celotnega območja. Vendar je v veljavi varovalo, da mora predsednik organizacije za namestitev njenih sil dobiti povabilo predsednika prizadete države. ECOWAS lahko svoje sile uporabi:

- kadar sta v vojnem konfliktu dve članici organizacije (ECOWAS lahko svoje vojake namesti med obe sprti strani in jima fizično prepreči nadaljnje spopadanje),
- kadar v državi pride do oboroženega spopada in je v spopad vpletena tudi kakšna sosednja država oziroma katera koli stran uživa zunanjo podporo (Khobe 2000, 2).

ECOWAS se prav v tem bistveno razlikuje od drugih organizacij, ki tega mandata nimajo, in je bila prva regionalna organizacija z jasnim konceptom reševanja konfliktov. Leta 1990 se je znašla pred preizkušnjo, ko je v Liberiji izbruhnila notranja vojna in se razširila na sosedo Sierra Leone (Medmrežje 4). Pri njenih posredovanjih so bili moteči geopolitični interesi tretjih, največkrat nekdanjih kolonizacijskih držav, na primer v primeru Sierra Leone, ko so interesi ZDA in Francije ovirali delo pripadnikov mirovnih sil kljub velikemu angažiranju Nigerije (Hirsch 2001, 24). Tudi rivalstvo in navzkrižni interesi med članicami organizacije velikokrat preprečijo intenzivnejše sodelovanje držav pri oblikovanju različnih misij. Negativen moment so tudi velike razlike med članicami glede na površino, število prebivalcev, velikost oboroženih sil in finančno moč, pri čemer posebej izstopa Nigerija, ki jo manjše države vidijo kot potencialno kolonizacijsko silo. Pri posredovanju predstavljajo največje težave finančne ovire in nezmožnost dolgoročnega logističnega podpiranja nameščenih misij. Zato organizacija pogosto oblikuje misije s krajšim mandatom, kar pospešuje iskanje izhoda iz konfliktnih razmer v državi (Khobe 2000, 1–8), a zmanjšuje obstojnost doseženih mirovnih sporazumov. Kljub vsemu organizacija dokazuje, da Afrika s sistematičnim pristopom lahko tudi sama rešuje spore.

Za reševanje afriških sporov je pomembno leto 1999, ko so se predsedniki držav na vrhunskem srečanju članic Organizacije afriške enotnosti dogovorili o vsebinskem in organizacijskem preoblikovanju organizacije. Leta 2000 so na srečanju v Togu sprejeli konstitutivni akt o oblikovanju Afriške unije, leta 2001 v Zambiji pa načrt o njenem čim hitrejšem pravnem in organizacijskem razvoju. Ko je Nigerija kot 38. država ratificirala ustanovno listino Afriške unije, je le-ta tudi formalno zaživela. Že leta 2002 na vrhu v Durbanu je bilo prvo zasedanje skupščine Afriške unije, ki so se ga udeležili vsi predsedniki afriških držav (Hall 2003, 2). Afriška unija naj bi nadaljevala dekolonizacijo in integracijo med državami članicami na vseh ravneh ter okrepila sodelovanje z OZN. Omogočila je razprave med članicami o vseh nadnacionalnih afriških temah. Danes ima 53 članic z okoli 768 milijonov prebivalcev. Včlanjene so vse afriške države razen Maroka, ki je zaradi spora z Zahodno Saharo izstopil iz Organizacije afriške enotnosti. Sedež organizacije je v Adis Abebi v Etiopiji. Čeprav so se ustanovitelji Afriške unije zgledovali po Evropski uniji, je organizacija bolj podobna skupnosti *Commonwelth* (Medmrežje 2).

Afriška unija posebno pozornost namenja reševanju varnostnih vprašanj, vendar ni rešila vprašanja, kdaj in kako intervenirati ob večjih konfliktnih okoliščinah oziroma kršenju temeljnih določil organizacije in človekovih pravic. Ustanovna listina organizacije sicer povsem jasno določa izhodišča za intervencijo v notranje zadeve članic (Cilliers in Sturman 2002, 48–51), vendar so slabo ali sploh neuresničene intervencije v Ruandi in Somaliji zmanjšale njen ugled. Afriško unijo tarejo finančne narave. Že pri ustanovitvi Organizacije afriške enotnosti več kot polovica članic nikoli ni plačala članarine, ki je bil temeljni vir prihodkov. Proti šestim članicam je bil sprožen postopek sankcij, ker so zamujale s plačilom več kot dve leti (Hall 2003, 2). Podobno pri Afriški uniji le 16 držav članic redno plačuje članarino, tako da preoblikovanje Organizacije afriške enotnosti v Afriško unijo ni v ničemer spremenilo finančnih težav.

Afriška unija je prvič v svoji kratki zgodovini oblikovala mirovno misijo leta 2002 za nadzor mirovnega dogovora med sprtimi stranmi v Burundiju. Glavni namen je bilo doseči sinergijo vseh mirovnih

naporov na območju Velikih jezer, vendar je bil tudi ta poskus zgolj deloma uspešen. Največje težave so se pokazale pri logistiki in financiranju. Države, ki so sodelovale v misiji, niso bile sposobne zagotoviti ne finančne ne materialne podpore za svoje vojake, nameščene v Burundiju (Boshoff 2003, 1–3). Zbiranje finančnih donacij ni zagotovilo potrebnih sredstev, organizacija sama pa ni bila sposobna pomagati. Tako je bil tudi ta poskus samostojnega reševanja konflikta afriških držav neuspešen in 1. junija 2004 je vodenje mirovnega procesa in misije ponovno prevzela OZN (Agoagye 2004, 9–15).

6 Sklep

OZN je edina mednarodna institucija, ki kolikor toliko uspešno preprečuje in sanira spopade v Afriki. Do leta 1999 je oblikoval 17 mirovni misij in prek njih zagotovil humanitarno pomoč prizadetim (Weiss 2001, 82–84). Nekatere izmed mirovni misij so bile neuspešne. Celo več, negativna izkušnja reševanja krize v Somaliji pod vodstvom ZDA leta 1993, je povzročila skoraj popolno nereševanje krize v Ruandi leto pozneje, kar je omogočilo izvedbo genocida nad Tutsiji ter smrt okoli milijona ljudi.

Malo je verjetno, da se bo OZN pod določili svoje Ustanovne listine v prihodnosti vključeval v afriške spore, kar kaže tudi huda humanitarna katastrofa v sudanski pokrajini Darfur. OZN je ponudil različne oblike pomoči Afriški uniji, sam pa neposredno izvaja le diplomatski pritisk na sudansko vlado. Takšno vedenje lahko razumemo kot sporočilo Afriki in afriškim organizacijam, predvsem Afriški uniji, da same zagotovijo aktivnejšo vlogo pri preprečevanju, reševanju, upravljanju in saniranju nadaljnjih spopadov na afriških tleh.

7 Viri in literatura

- Agoagye, F. 2004: *The African Mission in Burundi: Lessons learned from the first African Union Peacekeeping Operation*. Conflict Trends 2. Pretoria. Medmrežje: <http://www.iss.co.za>, 1. 12. 2004.
- Boshoff, H. 2003: *Burundi: The African Union's First Mission*. African Security Analysis Programme. Pretoria.
- Brumen, B. in Jeffs, N. 2001: Afrike. Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo 29, številke 204, 205, 206. Ljubljana.
- Chapman, G., Barker, K. (urednika) 1992: *The changing Geography of Africa and the Middle East*. London.
- Cilliers, J., Sturman, K. 2002: *The Right Intervention: Enforcement Challenges for the African Union*. African Security Review 11-3.
- Cincotta, R., Engelman, R. 2003: *The Security Demographic: Population and Civil Conflict After the Cold War*. Population Action International. Washington.
- Clapham, C. 1998: *African Guerrillas*. Indiana.
- Cooper, F. 2005: *Colonialism in Question: Theory, Knowledge, History*. Los Angeles.
- De Waal, A. 2004: *Kdo se bojuje? Komu je mar? – Vojna in humanitarna dejavnost v Afriki*. Ljubljana.
- Giddens, A. 1985: *The Nation – State and Violence*. Oxford.
- Hall, J. 2003: *Politics: African Union Struggles to achieve concrete goals*. The New Amsterdam, York New, 19. 6. 2003, stran 3.
- Hirsch, J. 2001: *Sierra Leone – Diamonds and the Struggle for Democracy*. International Peace Academy Occasional Paper Series. New York.
- Huntington, S. 1993: *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. Oklahoma.
- Jogan, S. 1997: *Mednarodno vojno in humanitarno pravo*. Ljubljana.
- Khobe, M. 2000: *The Evolution and Conduct of ECOMOG Operations in West Africa*. Boundaries of Peace Support Operations 44. Medmrežje: <http://www.iss.co.za/Pubs/Monographs/No44/ECOMOG.html>, 17. 11. 2004.
- Macqueen, N. 2002: *United Nations Peacekeeping in Africa since 1960*. London.

- Medmrežje 1: <http://www.sec.ecowas.int/sitecedeo/english/about.htm> (23. 11. 2004).
 Medmrežje 2: <http://www.africa-union.org> (2.3.2005).
 Medmrežje 3: <http://www.un.org.depts/dpi/decolonization/history.htm> (23. 11. 2004).
 Medmrežje 4: <http://www.state.gov/p/af/rls/fs/15437.htm> (23. 11. 2004).
 Polman, L. 2004: *We Did Nothing*. London.
 Reno, W. 1999: *Warlord Politics and African States*. New York.
 Ruffin, F. 2004: *The New African Union*. UN Cronicl 2. Pretoria.
 Struk, V. 1995: *Leksikon politike*. Maribor.
 Tadić, B. 1987: *Sukobi među nesvrstanim zemljama*. Međunarodna politika. Beograd.
 Turšič-Lešnjak, M. 2004: *Državljska vojna in genocid: Študija primera: Državljska vojna v Ruan-
 di 1994–1997*. Diplomsko delo, Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
 Weiss, T., Forsythe, D., Coate, R. 2001: *The United Nations and Changing World Politicsm*. Boulder.
 Wheeler, N. 2002: *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*. New York.
 Young, C. 1994: *The African Colonial State in Comparative Perspective*. Michigan.
 Žabkar, A. 2004: *Marsova dediščina: Metode in smeti razvoja*. Varnostne študije. Ljubljana.

8 Summary: Wars in Africa – African everyday

(translated by the author)

The African continent has a population of 832 million people, which represents 13% of the world population. There are also 30 out of 50 world's poorest countries and a huge deficit of rule of law, which leads to constant instability, human rights abuse, difficulties in maintaining peace, lack of preventive diplomacy and conflict management capabilities (Ruffin 2004: 1). The question is whether the African states can be expected to cope with that by themselves? Famous demography experts Cincotta and Engelman (2003, 74) defined several stress factors that enabled to determine those countries with very high levels of demographic risk of civil conflict. Burkina Faso, Burundi, Comoros, DR Congo, Eritrea, Ethiopia, Gambia, Kenya, Liberia, Madagascar, Malawi, Mauritania, Rwanda, Sierra Leone, Somalia and Tanzania face a 40% probability for the civil war within the next ten years. Majority of these countries belongs to the sub-Saharan region. The future projection for the African continent isn't very bright taking into account the religious tensions and conflicts, huge postcolonial burden and different shapes and forms of neocolonialism. There is a very high probability for the African states to engage in different wars and intrastate conflicts.

The main question is which of the different international organizations will develop the effective mechanisms to assist and help in preventive diplomacy and crisis management procedure on the African continent? The former Organization of African Unity (OAU), now known as African Union (AU), is the only continental organization that has considerably formed and developed institutional concept. Thus, the main goal of the AU is the universal development of Africa, where the security issues are of great importance. The AU devotes special attention to the peaceful solution of all disputes among the African states, promotion of the rule of law, respect of the international treaties and conventions, especially the rule of humanitarian law and law of armed conflict, and promotion and implementation of human rights. The main obstacle of all African efforts either regional (represented by ECOWAS) or continental (like AU) is closely linked to the financial capabilities. Member states of these organizations are simply not able to provide the adequate funds that could enable an active implementation of all the above-mentioned goals, especially those concerning the peace support operations. At the same time the African states are highly sensitive to basic provision of international law that recognize intangibility and nonintervention of the foreign states in internal affairs. That enables the prosperity of numerous dictators on the African continent and brutal (non sanctioned) use of force against the citizens, which leads to grave violation of human rights. All efforts of intervention to the authority of a state

in case of human rights abuse were unsuccessful even under the mandate of the Security Council of the UN. Considering the apparently important and significant differences in economical and military power among the African states, further and deeper cooperation among them may be questioned. Some experts already speak about the African colonialism, which consequently forces the smaller states to cope with internal problems on their own.

However, the UN remains the only international organization that was and still is considerably successfully involved in the conflict prevention and crisis management on the African continent, although some of the African conflicts may be a direct consequence of the inadequate process of decolonization led by the UN, who helped the African states with different programmes. The most important are the organization of peace support missions and humanitarian relieve operations – more than 17 in the last six years (Weiss 2001: 82–84). But some of them cannot be presented as success stories. Even more, some of them were extremely negative experiences, like peace support operation in Somalia in 1993. In this case the military action taken by USA Army was unsuccessful and consequently American foreign politics withdrew from the African continent. This led to the US political abstinence when the conflict and the genocide in Rwanda took place in 1994. The member states of the Security Council of the UN, especially permanent members, are highly unlikely to get involved in the peace enforcement action according to the chapter VII. of the Charter. This can be seen in the present humanitarian crisis in the Darfur region in Sudan. The UN is providing all sorts of support to the regional organization of AU and exerts huge diplomatic pressure on the Sudanese government. However, there are no plans for actions that would establish new peace support operation in Darfur, although there were many casualties among the innocent civilian population. This decision and the help provided also though EU and NATO could be understood as a strong signal to all African organizations for a more intensive role in the conflict prevention and crisis management on the African continent.